
Demetz vyznačil cestu k evropanství

Demetz vyznačil cestu k evropanství

20. 2. 2009 (Hospodářské noviny, rubrika: Knihy, str. 12, autor Milena M. Marešová, foto autor, foto ČTK)

Proslulý germanista odmítá malé české dějiny jako samolibý nacionalismus a testuje míru umělecké i občanské snášenlivosti

Hledání identity, duchovních obzorů, charakterů, které, ač různé, v celku mohou tvořit originální souzvuk. Někdy archeologie zapomenutého, jindy připomínka notoricky známého, nahlížená z neobvyklého úhlu. To vše obsahují eseje germanisty a literárního vědce, emeritního profesora Yaleovy univerzity Petera Demetze (1922), který má díky svému původu v pražské česko-německé rodině nezadatelné právo, ale především vrozené nadání hovořit o evropsky zásadním rozměru české literatury. Kniha Dějiště: Čechy vyšla nejdříve ve vídeňském nakladatelství Zsolnay, a to v roce 2006 a pod názvem Böhmen böhmisch čili Čechy česky, jako příspěvek k poznání minulosti kultury odehrávající se na území českého státu. Autor nemusel vymezovat zvláštní paralely k přítomnosti. Z jeho konstatování jsou evidentní. Stejně jako rozsah mezi způsobem uchopení a interpretace. Polární rozpětí, to je totiž základní rys tohoto díla. Stojí za to vyhledat, ve kterých rozměrech lze meze a barvu škály najít. Předně ve spisovatelově životopise.

Poslední z Čechů

Peter Demetz se narodil v Praze, vyrůstal v Brně, pocítil velkoměstský i provinční styl prvorepublikového mnohonárodnostního Československa, prošel striktní demytizací možnosti národnostního sblížení v nacistickém táboře pro židovské mišence. Po návratu do Prahy, po roce 1945, prožil šťastná studentská léta – nejdřív religionistiky, posléze srovnávacích literatur. Specializoval se na germanistiku a bohemistiku. V roce 1949 emigroval, krátce působil v rádiu Svobodná Evropa, pokračoval v literárních studiích ve Švýcarsku, Anglii a v USA.

Univerzitní půdě zůstal věrný, o čemž se mohli po roce 1989 přesvědčit také studenti v Praze, Brně a v Ostravě. Formální docenění jeho zásluh vyjadřuje udělení státního vyznamenání za zásluhy o vědu a literaturu v roce 2000. V laudatiu k udělení stříbrné medaile FF UK za mimořádný přínos v oblasti literární vědy v roce 2007 byl Demetz pojmenován »posledním Evropanem«. Pomineme-li mírný patos pojmu, lze odtud dohledávat další klíč k rozměru jeho díla. Ostatně v Předmluvě ke knize Dějiště: Čechy toto konkretizuje Karel Schwarzenberg: »Třebaže se už před drahými léty stal řádným profesorem ve Spojených státech a americkým občanem, je – a to hovoří z každé řádky jeho děl – jedním z posledních Čechů, které znám.«

Jakou kulturu češství Demetz reprezentuje a charakterizuje? Základem jeho kompozice je skutečně »dějiště«, živý prostor, vztahy bez zužujícího jazykového vymezení. Český stát je reprodukován jako místo tradičně více-národnostní a mezi-kulturní, zakořeněné v pozitivním rozhovoru jednotlivých složek, v napětí mezi pohanstvím a křesťanstvím, v živlu českém, německém a židovském, které možná nebudovaly vždy v plné shodě, ale jejichž stavba je díky omezenému území nutně nazývaná společnou a jejíž schopnost přesahu výše zmíněné omezenosti je její záchovnou podstatou. Demetzovi Češi: Bolzano, Stifter, Urzidil bourají omezenou představu buditelské melancholie.

Své pozice autor artikuluje ve stále živé provokativnosti: malé české dějiny jsou ty, kde se stává jediným tématem pouhé češství – samolibý nacionalismus, kroužící kolem sebe sama. Jako zkušený vysokoškolský profesor promlouvá stylem uvolněným a kronikářským, pokud jde o vzpomínkové obrazy, jinde striktně akademicky, jedná-li se o přednášky směřované pro vědeckou obec. Demetz testuje míru tolerance umělecké (vyvoláním představy Jiřího Ortena, který v protektorátních podmínkách překládá Rilkovy básně), ale ještě silněji a beze stopy sentimentu snášenlivosti občanské. Komodity a myšlenky

Eseje Petera Demetze především vzrušují způsobem, jímž autor vyměřuje vzdálenost sledovaných komodit, názorů, myšlenek, básnických a spisovatelských naturelů. Deset esejů postihuje dvacetiletí jeho psaní. Nejstarší ze zařazených v tomto souboru byl publikován v roce 1980. Jde o odborné posouzení vztahu spisovatele a jeho interpreta. Pod názvem Walter Benjamin jako čtenář Adalberta Stiftera vyšel ve frankfurtském Neue Rundschau. Nejčerstvější z textů, Jedno pražské knihkupectví – 1943, je náčrt jedné kapitoly z autorovy nejnovější knihy, která zatím vyšla ve Vídni (Moje Praha, 2007) a o rok později v New Yorku (Praha v ohrožení). Čtete-li dál z ediční poznámky, multikulturní vymezení osoby autora vynikne ještě více. Hned první text (Spekulace o pražském jidiš) byl publikován v Bologni a o čtyři roky později v Tübingenu. Další byly předneseny ve Vídni: Bernard Bolzano – jazyková teorie a národnostní konflikt, Fibichova Šárka a české amazonky, v Brně a v Praze: Jiří Orten a Rainer Maria Rilke, či v Salcburgu (O Johannesi Urzidilovi).

Peter Demetz opustil tehdejší Československo před šedesáti lety. Skutečnosti, o kterých bádá a na něž vzpomíná, se mnohdy odehrávaly před stoletím. Přesto jeho reflexe nabízejí přítomnosti šanci znovuoživení cesty k českému evropanství.

Peter Demetz: Dějiště: Čechy. Paseka, Praha 2008. 160 stran. 190 Kč.